

РЕКТОРИ, ВИКЛАДАЧІ, СТУДЕНТИ ЖИТОМИРСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ – ЖЕРТВИ СТАЛІНСЬКОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ

У кінці 20-х – на початку 30-х років ХХ століття політична система Радянського Союзу перетворилася на тоталітарну. Тоталітарний режим зосередив у своїх руках монополію на політичну владу, на ідеологію, на керівництво економікою – на всі сфери суспільно-політичного життя. Складовою частиною тоталітарної системи був репресивний апарат, а знаряддям здійснення репресій стали каральні органи ДПУ, підпорядковані наркомату внутрішніх справ. Органи ДПУ – НКВС розгорнули жорстокі масові репресії проти власного народу, керуючись хибною теорією Сталіна про неминуче загострення класової боротьби на шляху побудови соціалізму та необхідність боротьби з "ворогами народу".

Найбільшого масштабу репресії досягли в другій половині 30-х років, набувши характеру масового терору.

Протягом 1937 – 1941 років (п'ятирічка великого терору) у таборах НКВС було ув'язнено 5 млн. 172 тис. 688 осіб, що в 2,2 рази більше, ніж за попередні п'ять років.

В Україні репресії здійснювалися в особливо жахливих розмірах. Сталінський тоталітарний режим таким чином прагнув знищити рух за самоствердження української нації. На пленумі ЦК ВКП/б/ (листопад 1933 р.) вказано, що "на Україні основною небезпекою є український буржуазний націоналізм", і поставлено завдання "завдати нищівних ударів по націоналістичних петлюрівських елементах, які засіли в різних ділянках соціалістичного будівництва, а особливо в будівництві української соціалістичної культури".

За влучним висновком Роберта Конквеста, "республіка стала вотчиною НКВС". Масовий терор охопив усі верстви населення, організації, установи. Не оминув він і Житомирський педагогічний інститут.

У 1930 році з лав студентів було відраховано 50 осіб за "приховування" соціального стану й за так звані контрреволюційні настрої, у 1932 – 1933 навчальному році – 33 особи як ворожі елементи. За звинуваченням у націоналістичній діяльності було звільнено з роботи викладачів Жукова¹, Рубана, Посувалова. До класово-ворожого табору віднесено викладачів С.В. Більського, М.Д. Буйницького, А.К. Кульбицького, М.А. Михалевича. Безпідставні репресії в навчальному закладі тривали і в наступні роки. Особливо це стосувалося керівних кадрів, професорсько-викладацького складу. Назвемо всіх репресованих поіменно [1, с. 41-46].

1. Ювілейна книга: Житомирському державному університету імені Івана Франка – 85 років: Історичний нарис. – Житомир: Косенко, 2004. – 232 с.

Коник Клим Йосипович (1888 – 1937 рр.) – директор інституту

Народився 4 лютого 1888 року в містечку Санок (Галичина) в багатодітній родині (сім'я мала семеро дітей) дрібного службовця. До 1897 року Клим учився в народній школі рідного містечка, потім продовжив навчання в Бережанській народній школі та Бережанській гімназії. У 1908 році Клим вступив до Львівської української академічної гімназії, а після її закінчення продовжив навчання на юридичному факультеті Львівського університету, який закінчив у 1913 році.

Почалася Перша світова війна, і К. Коник був призваний до австрійської армії. У травні 1918 року разом з австрійськими військами в складі Українських Січових Стрільців він потрапляє до Наддніпрянської України, з 1920 року був командиром кулеметної сотні 44-ї стрілецької дивізії. У 1920 році вступив до лав партії. У травні 1921 року губком призначив Клима Коника завідувачем державного видавництва на Волині. Водночас працював у редакціях газет "Правда незаможника", "Бідняцька правда", "Вісті". У 1922 році був призначений завідувачем політосвіти на Волині, у 1923 році – відділу соціального виховання, у 1925 році – завідувачем губерньського відділу освіти на Волині. У цьому ж році Народний комісаріат освіти (НКО) призначив Клима Йосиповича Коника директором Житомирського інституту народної освіти (ІНО). На цій посаді він був до 1928 року. 18 лютого 1928 року рішенням НКО переведений на посаду ректора Одеського інституту народного господарства. Невдовзі, 6 листопада 1928 року, Клима Йосиповича звільнили з цієї посади й призначили 15 листопада 1928 року завідувачем відділу планування науки при Держплані УРСР.

4 травня 1933 року Коника заарештували як члена осередку Української військової організації (УВО), що нібито діяла при Держплані УРСР. Його звинувачували в шпигунстві на користь Польщі – у передачі матеріалів Держплану про підготовку кадрів в Україні. Судовою трійкою при колегії ДПУ УРСР К.І. Коник був засуджений на 5 років ув'язнення, яке відбував на Соловецьких островах. 9 жовтня 1937 року Особлива трійка УНКВС Ленінградської області переглянула справу К.І. Коника й засудила його, а з ним іще 134 українці – цвіт української нації – до вищої міри покарання за те, що вони нібито створили на заслання контрреволюційну організацію "Всеукраїнський центральний блок". Ось так трагічно закінчився життєвий шлях іще одного сина України, її патріота. За протестом прокурора Київського військового округу, справу К.І. Коника було переглянуто. Його посмертно реабілітовано за відсутністю в діях складу злочину.

Використано матеріали: Центральний державний архів вищих органів влади та управління (далі – ЦДАВОВУ). – Ф. 166, оп. 12, спр. 35363, арк. 1.

¹ Тут і надалі ініціали відсутні в документах.

Гоца Василь Пилипович (1885 – 1937 рр.) – директор інституту

Народився в 1885 році в с. Озерному на Тернопільщині в сім'ї селянина-бідняка. Після закінчення сільської школи-чотириохрічки навчався в інтернаті при Тернопільській гімназії. У 1905–1906 роках навчався спочатку у Віденському університеті, а потім у Львівському, який закінчив у 1910 році, здобувши спеціальність "Українська мова, література та історія". З початком першої світової війни був призваний до австрійської армії, 25 серпня 1914 року потрапив у російський полон. З вересня до початку листопада 1917 року перебував у таборі військовополонених у Тобольську. У січні 1917 року був прийнятий у партію. З жовтня 1919 року працював завідувачем адміністрації культосвіти губполонбіжу в Єкатеринбурзі. У травні 1920 року його направили до Москви, а звітти – інструктором-організатором у передовий загін 14-ої армії, що діяла на Південно-Західному фронті. Звітти він переходить політпрацівником у 47-у дивізію в Галичину, затим – головою політревкому в м. Золочів. Згодом В.П. Гоца їде в Ямпіль на Вінниччині. Тут він виконує обов'язки голови ревтрійки, а потім – завідувача відділу народної освіти. У лютому 1923 року губревком направив Василя Пилиповича до Кам'янця-Подільського завідувачем окрнаросвіти і призначив політкомісаром вищих навчальних закладів. У 1927 році його перевели на посаду завідувача окрнаросвіти в Кременчук. З жовтня 1928 року працює в Харкові. Цього ж року В.П. Гоцу переводять до Житомира і призначають директором Житомирського інституту народної освіти (ІНО). На цій посаді він був до 1933 року. У 1933 році В.П. Гоцу заарештували, звинувативши в належності до так званої Української військової організації (УВО), яка нібито ставила за мету повалити радянську владу, а В.П. Гоца не тільки був членом УВО, а й "керівником" Волинської філії УВО й "проводив активне вербування" членів у цю організацію. Рішенням судової трійки при колегії ДПУ УРСР В.П. Гоцу засудили до 5 років виправно-трудоих робіт і з відбуванням покарання в таборі на Соловецькому острові. 9 жовтня 1937 року трійка УНКВС Ленінградської області "переглянула" справу В.П. Гоца й засудила його до вищої міри покарання. Місце поховання невідоме. Можливо, він, як і десятки інших українських інтелігентів, знайшов свій останній притулок в урочищі Сандермох у Карелії, яке стало могилою цвіту українства.

4 квітня 1966 року судову справу В.П. Гоца переглянув військовий трибунал Прикарпатського військового округу. Постанови трійок 1934 і 1937 років було скасовано, а справи припинено за відсутністю складу злочину. В Гоца реабілітований посмертно.

Використано матеріали: Державний архів Житомирської області (далі – ДАЖО). – Ф. Р.-5013, оп. 2, спр. 17848-п, арк. 1-24; 425-430.

Табакмахер Ківа Маркевич (1903 – ? рр.) – директор інституту

Народився 3 жовтня 1903 року в м. Ковелі в єврейській робітничій сім'ї. З 1920 до 1928 року перебував на службі в Червоній Армії. До лав партії вступив у 1921 році. У цьому ж році був секретарем партбюро 212-го полку 24-ї дивізії. З 1923 до 1925 року. Табакмахер – політрук роти 72-го полку 24-ї дивізії в Жмеринці. У 1924–1925 роках – член міськради у Вінниці. Пізніше, з 1925 року, служив у політвідділі 44-ї дивізії, яка дислокувалась у Києві. У 1930 році Київським окружкомом партії був направлений на роботу в Сибір, де пропрацював лише рік. У 1931 році вчився на курсах у Полтаві при навчальному комбінаті м'ясопромисловості. У 1932–1935 роках – знову на службі в армії. Останнє місце його служби – 46-та стрілецька дивізія, начальник клубу. З березня 1935 року К. Табакмахер призначений директором Житомирського учительського інституту. Обіймав цю посаду з 1935 до 1936 року.

10 жовтня 1936 року К.М. Табакмахера заарештовано за звинуваченням у троцькізмі. Через місяць був відправлений до Києва. Незважаючи на всі тортури, Табакмахер винним себе не визнавав, і тому його справу за №6007 направили на розгляд Особливої Наради НКВС СРСР, яка 13 травня 1937 року ухвалила рішення: "Табакмахера Киву Марковича – за к/р троцькистскую деятельность заключить в исправтрудлагерь сроком на 5 лет, сч срок с 101036 г. Дело сдать в архив". Ув'язнений К.М. Табакмахер був відправлений у м. Котлас, де відбував покарання в Ухтпечтаборі. Майже 20 років він провів у таборах і був реабілітований у травні 1957 року постановою Київського обласного суду.

Як склалася подальша доля колишнього директора інституту, в'язня сталінських таборів – невідомо.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. 85-П, оп. 1, спр. 757, 759, 760, 770, 772; Ф. Р.-5013, оп. 2, спр. 25463, арк. 1-48.

Пантелеєв Олексій Севастьянович (1901 – 1937 рр.) – директор інституту

Народився в 1901 році в м. Павлограді Дніпропетровської області. Освіта середня. П'ятнадцять років віддав службі в Червоній Армії, був політпрацівником, начальником Будинку Радянської Армії м. Миколаєва. Переведений на посаду директора Житомирського учительського інституту. У серпні 1937 року був заарештований за антидержавне тлумачення історії партії, а також за "належність" до контрреволюційного українського націоналістичного угруповання, яке нібито діяло в Житомирському інституті і намагалося відділити Україну від СРСР, створити самостійну українську буржуазну державу. 29 жовтня 1937 року рішенням трійки УНКВС О. С. Пантелеєва було засуджено до вищої міри покарання – розстрілу. У 1957 році постановою Президії Житомирського обласного суду реабілітований посмертно.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. 211-П, оп. 1, спр. 71**.

** У цьому та інших аналогічних випадках сторінки не вказуються, тому що були використані матеріали всієї справи.

Бочок (Бочек) Михайло Тимофійович (1899 – ? рр.) – завідувач робітфаку, згодом державний службовець

Народився 1899 р. у с. Каятанівці Подільської губернії (нині Вінницька обл.) в багатодітній сім'ї селянина-бідняка. З 1916 р. вчився на дворічних сільськогосподарських курсах у Києві, але через матеріальну скруту змушений був їх залишити й пішов працювати спочатку учнем, а потім телеграфістом на залізничну станцію Сміла, де працював до 1918 р. У грудні цього ж року був мобілізований в армію С. Петлюри, а через рік, восени 1919 р., в денікінську армію. У листопаді 1920 р. був відряджений сільським комітетом незаможних селян у повітове містечко Томашпіль на курси партійно-радянського будівництва. У лютому 1921 р. за рекомендацією В.П. Гоци (який у той час працював на Поділлі) вступив до лав ВКП(б). Після закінчення курсів працював у Томашполі заступником і завідувачем агітпропкому КП(б)У. У березні 1923 р. рішенням Подільського обкому партії був призначений завідувачем окнаросвіти м. Могилів-Подільського, крім того, працював заступником окрвиконкому й головою окрплану (суміщення цих посад свідчить про нестачу керівних кадрів). Крім того, виконував різні господарські й політичні завдання. У Могилеві був головою надзвичайної трійки з ліквідації великого релігійного руху в селі Голинчинці. Восени 1928 р. був призначений старшим інспектором наросвіти м. Бердичева. На цій посаді пропрацював 1 рік. У листопаді 1929 р. став студентом 1-го курсу Волинського ІНО. Враховуючи тяжке матеріальне становище (Бочок мав сім'ю – дружину й сина), директор інституту В.П. Гоца запропонував йому посаду завідувача робітфаку. У січні 1931 р. Житомирський міськком партії призначив М.Т. Бочка заступником завідувача земельного відділу міськвиконкому, а через місяць – заступником голови міськвиконкому. У квітні 1933 р. М.Т. Бочок був призначений головою Житомирської міськради. Займаючи керівні посади, М.Т. Бочок не полишав наукової праці – він був аспірантом у професора С.В. Більського при Житомирському природничому музеї.

З листопада 1933 р. М.Т. Бочок був заарештований і звинувачений у причетності до УВО (української військової організації). М.Т. Бочок на першому допиті категорично відкинув висунуті йому звинувачення та його причетність до УВО. Після тортур уже в січні 1934 р. заарештований М.Т. Бочок визнав себе "винним", що був головним помічником В.П. Гоци, але навіть незважаючи на тортури, відкидав звинувачення в причетності його організації до повстанських груп. Колегія ДПУ УРСР засудила М.Т. Бочка до п'яти років ув'язнення. Як склалася його подальша доля – невідомо.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 25463, арк. 1-48.

Галаневич Євген Іванович (1888–1938 рр.) – помічник коменданта

Народився 20 січня 1888 р. у селі Сапіжанка (нині Вінницька область) у родині священика [36]. Закінчив Пульчинську духовну семінарію, але юного Євгена не приваблювала робота священнослужителя. Він мріяв про ветеринарію, марив тваринами, особливо кіньми, любив собак та інших тварин, захоплювався бджільництвом. Згодом Євген Іванович вступив до Харківського ветеринарного інституту, провчився там два роки й змушений був залишити навчальний заклад, позаяк не зміг препарувати тварин. Повернувся то рідного дому. У 1935 році працював священиком у містечку Чернівці на Поділлі й займався улюбленою справою – бджільництвом. Він був відомим пасічником па Поділлі. Самостійно сконструював вулик (який усередині ми бути шести і семиповерховим), із такого вулика збирали по 70 кг меду. Це давало можливість прогудувати сім'ю.

Після одруження й народження сина переїхав до Житомира, до батьків дружини. Ніде не міг улаштуватися на роботу, позаяк був "лишенцем". З напарником Левченком купили коня, удвох працювали візниками дров. Згодом, у 1936 р., став працювати помічником коменданта в Житомирському учительському інституті. На цій посаді Є.І. Галаневич попрацював лише два роки.

8 липня 1938 року Є.І. Галаневич був заарештований за звинувачення у тому, що нібито з 1930 року був учасником антирадянської шпигунсько-монархічної організації, до складу якої був залучений єпископом Юр'євським. "Виконуючи" завдання організації, проводив активну антирадянську діяльність, використовуючи для цього проповіді. Під керівництвом М.М. Бурчака-Абрамовича групував антирадянські кулацькі елементи, "готував" кадри для збройного повстання проти радянської влади. Після допиту "с пристрастями" Є.І. Галаневич визнав себе винним.

Рішенням Трійки УНКВС у Житомирській області від 3 листопада 1938 р. Є.І. Галаневич і всі інші учасники цієї "організації" були засуджені до вищої міри покарання – розстрілу. Вирок було виконано наступного дня. У 50 років обірвалося життя людини, єдина провина полягала в тому, що народився в родині священика і декілька років сам працював священиком.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 587.

Гінківський Леонтій Митрофанович (1888 – 1938 рр.) – завідувач кафедри педагогіки

Народився в селі Бушник Подільської губернії (нині Вінницька область).

Походив із попівської родини. Отримав вищу педагогічну освіту, працював у Житомирському інституті на посаді доцента, завідувача кафедри педагогіки з 1925 до 1937 року. У жовтні 1937 р. Л.М. Гінківський був звільнений з інституту за політичну недовіру, а також за соціальний стан (походив із попівської сім'ї). 23 грудня 1937 р. він був заарештований. Його звинувачували в тому, що на шлях "боротьби" з радянською владою він став ще в 1918, коли був членом "Просвіти" в Бердичеві, потім підтримував тісні зв'язки з такими "націоналістами" інституту, як Шугаєвський, Щербина, Постоєв. У 1923 р. став на шлях "активної" боротьби з радянською владою, ставши членом УВО, Як "учасник" УВО проводив активну роботу серед студентів, "агітував" останніх за "відокремлення" України від Радянського Союзу й створення самостійної буржуазної націоналістичної держави за підтримки Німеччини. За вищевказані злочини

Л.М. Гінківський рішенням трійки НКВС у Житомирській області 29 грудня 1937 р. був засуджений до вищої міри покарання – розстрілу. Вирок було виконано в переддень Різдва – 6 січня 1938 року. У 1958 справа Л.М. Гінківського була переглянута. Були допитані свідки. Зокрема, студент 2-го курсу Житомирського учительського інституту в 1937 р., а після війни – декан філологічного факультету С.Т. Радчук-Павленко зазначив, що як викладач Л.М. Гінківський досконало знав свій предмет, у своїх лекціях багато уваги приділяв питанням радянської педагогіки, наводив приклади з досвіду роботи кращих радянських педагогів, був ввічливим, але вимогливим викладачем. Другий свідок, колега Л.М. Гінківського, викладач психології І.В. Перчук, засвідчив, що працював із Л.М. Гінківським з 1928 до 1937 р. на одній кафедрі. Як завідувач кафедри і як викладач він користувався авторитетом у студентів і викладачів, до своєї роботи й обов'язків ставився сумлінно й ніякої антирадянської агітації не проводив. Такі ж свідчення дав і колишній студент 2-го курсу учительського інституту С.Л. Близнюк. Він відзначив, що Л.М. Гінківський доступно й цікаво викладав педагогіку, дуже добре знав свій предмет, був чесною, порядною людиною. Президія Житомирського обласного суду, переглянувши справу Л.М. Гінківського, вислухавши показання свідків, 26 червня 1958 постановила: рішення трійки НКВС у Житомирській області 29 грудня 1937 р. скасувати й справу припинити за відсутністю складу злочину. Отак безневинно постраждала ще одна людина – чудовий педагог.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 7028.

Гнатюк Володимир Якович (1893 – ? рр.) – видатний учений-філолог, професор Житомирського педагогічного інституту

Народився 8 червня 1893 р. у м. Житомирі в бідній родині. Навчався спочатку в церковнопарафіяльній школі, згодом в однокласній, продовжив навчання в 2-й Житомирській гімназії, яку закінчив із срібною медаллю. Після закінчення гімназії в 1912 р. вступив до Санкт-Петербурзького історико-філологічного інституту, який закінчив у 1916 р. Потім два роки вивчав соціально-економічні дисципліни в Комерційному інституті, слухаючи лекції професорів Туган-Барановського, Кулішера та інших.

Подальше навчання перервала громадянська війна, і він повернувся до рідного Житомира. Вільно володіючи українською, російською, польською, німецькою мовами й читаючи англійською, грецькою, італійською та французькою, Володимир Якович став викладати мови й літературу в місцевих гімназіях, профшколах і технікумах. Він також з головою поринув у вир громадсько-політичного життя, маючи вже певний досвід. Будучи ще гімназистом, брав участь у заснуванні й діяльності конспіративного гуртка, у якому гімназисти й семінаристи вивчали проблеми українознавства, працював у студентському Українському науковому гуртку, був його організатором і головою. У Житомирі Володимир Якович став на чолі тієї частини інтелігенції, яка боролася за утвердження української школи та культури. Два роки був головою української вчительської організації, і йому з колегами пощастило відкрити значну кількість шкіл з українською мовою викладання. Як представник українського учительства, брав активну участь у різних комісіях, конференціях, з'їздах. Активно працював і в профспілці був членом правління Спілки вчителів першого складу, профуповноваженим профшколи, по секції наукових робітників, членом бюро цієї секції, секретарем Спілки. У 1925 р. делегований від Волині до Харкова на 1-й Всеукраїнський з'їзд наукових робітників.

Педагогічну діяльність В.Я. Гнатюк почав у 1916 р. у Санкт-Петербурзькій гімназії Святої Катерини. У 1917-1919 рр. викладав у 1-й і 3-й чоловічій і жіночій Марійській гімназіях Житомира, одночасно був викладачем і заступником голови Української державної гімназії. У 1920-1921 рр. він голова шкільної ради в Українській державній гімназії, а також організатор і викладач профтехшколи при Андрушівській цукроварні. Потім обіймав посади завідувача інформаційно-інструкторським бюро Волинської губнаросвіти, помічника завідувача з педагогічної роботи й викладача 2-ї Житомирської профшколи, викладача Житомирського робітфаку, лектора Житомирського єврейського педтехнікуму й одночасно лектора Житомирського землеустрійного технікуму.

1 жовтня 1920 р. Володимир Якович став асистентом кафедри української літератури Житомирського педагогічного інституту, у квітні 1931 р. був переведений на посаду професора й завідувача кафедри української і західноєвропейської літератури в Криворізький інститут соціального виховання. У 1932 р. його переводять на роботу до Києва. Одночасно він працює в заочному секторі інституту Профосвіти й Польському педінституті.

У період чисток і репресій серед професорсько-викладацького складу Польського педінституту та інших вищих навчальних закладів було "викрито" так звану "контреволюційну організацію". 10 серпня 1933 р. Володимир Якович був звільнений із роботи за звинуваченням у "буржуазно-націоналістичній пропаганді". Як склалась його подальша доля – невідомо.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 7028, арк. 37-42, 60-67, 73-75.

Голко Нестор Олександрович (1895 – ?) – викладач сільськогосподарських дисциплін Волинського ІНО

Народився 1895 р. у с. Вілька Мазовецька (Польща) в селянській родині. До 1914 р. навчався у Львівській гімназії, яку змушений був залишити у зв'язку з початком Першої світової війни. З 1915 до 1918 рр. служив добровольцем в австрійській армії. У цей час (1916 р.) екстерном склав екзамени за весь курс гімназії. З 1918 до 1919 р. служив у Галицькій армії, після польського полону (1919 р.) повертається до рідного дому. З 1919 до 1921 р. працює домашнім учителем. У 1921 р. вступає до Віденської Вищої школи сільського господарства. Після її закінчення (1925 р.), як і багато інших галичан, їде працювати до Радянської України, зокрема в її столицю Харків. З 1925 до 1930 року працював на різних посадах: спочатку – помічником

завідувача в радгоспі "Черемошне" неподалік від Житомира (з 1925 до квітня 1926), затим був переведений у радгосп "Самички" Старокостянтинівського району на Хмельниччині, звідти – у радгосп "Пасічна" цього ж району як завідувач радгоспу. Згодом його шлях проліг на Дніпропетровщину. З жовтня 1928 до 1930 р. працював викладачем сільськогосподарських дисциплін Ново-Московського педтехнікуму. З 1930 р. – викладач Житомирського інституту соціального виховання, де й був заарештований як член контрреволюційної організації УВО. 14 лютого 1934 р. Н.О. Голка було засуджено до п'яти років виправно-трудових таборів. Відбувши термін покарання (1938 р.), Н.О.Голка поселився в Сумах. Відомо, що в серпні 1940 р. звертався в орган НКВС із проханням підтвердити, що він не був позбавлений громадянських прав, бо як "ворог народу" не міг влаштуватись на роботу. Як склалась його доля в подальші роки – невідомо.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. 211, оп. 1, спр. 33, арк. 22.

Головатий Григорій Моїсейович (1898 – 1937рр.) – викладач української мови Житомирського учительського інституту

Народився в селі Новий Буг (нині Одеська область). Закінчив філологічний факультет Київського університету. З 1935 р. викладав українську мову в Житомирському учительському інституті. Заарештований 9 вересня 1937 р. Розстріляний 29 жовтня 1937 р. за статтями 54-10, 54-11 КК УРСР – контрреволюційна й націоналістична діяльність.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф., Р-5013, оп. 2, спр. 20160.

Докійчук Степан Антонович (1916 – 1937рр.) – студент інституту

Народився в селі Висока Піч Житомирського району Житомирської області в селянській родині [20]. 13 вересня 1935 року Степан став студентом Житомирського учительського інституту, а через два роки в липні 1937 року С.А. Докійчук був заарештований органами НКВС. Підставою для арешту послужили, як і стосовно попередніх заарештованих, показання свідків. Так, колишній голова сільської ради засвідчив, що він нібито бачив в заарештованого книгу Гітлера "Моя боротьба", а інші свідки відзначили, що С.А. Докійчук висловлювався в антирадянському націоналістичному дусі. І цього було досить, щоб заарештувати 19-літнього юнака. Однак у протоколі обшуку зафіксовано, що при обшуку у С.А. Докійчука не було виявлено вказаної книги (подумати: де б її міг узяти сільський хлопець). Проте при обшуку в С.А. Докійчука були виявлені книжки історика Яворівського "Історія України", роман П. Куліша "Чорна рада", книга Л. Старицької-Черняхівської "Останній світ". І автори, і їхні книги носили клеймо українських буржуазних націоналістів, а ті, хто їх читав, автоматично потрапляли до цього розряду. Студента звинуватили в контрреволюційній, націоналістичній діяльності, у розповсюдженні націоналістичної літератури серед студентської молоді... І доля його була вирішена, він був засуджений до вищої міри покарання – розстрілу.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 20160, арк. 1-18, 215-220.

Журавський Іван Якович (19.09.1905 – 04.11.1937) – секретар партійної організації Житомирського учительського інституту, директор робітничого факультету

Народився в селі Мальківка Прилуцького повіту Чернігівської губернії в багатодітній бідній селянській родині. Мав вищу освіту. У Житомирському учительському інституті обіймав посаду секретаря партійної організації й директора робітфаку. 19 серпня 1937 р. був заарештований за звинуваченням у "троцькізмі" й "націоналізмі". Нібито був тісно "зв'язаний" із троцькістами та націоналістами, у своїй роботі "протаскував" троцькістські й націоналістичні ідеї та погляди (не вказано, які конкретно), "приховував" троцькістів, "допомагав" останнім відновити своє членство в партії. 29 жовтня 1937 р. засуджений за "контрреволюційну" діяльність до вищої міри покарання – розстрілу.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. 211-П, оп. 1, спр. 71, арк. 9, 21; Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 20160, арк. 107.

Запісоцький Дмитро Йосипович (1904 – ?) – директор інституту в 1937 - 1938 рр.

Народився в 1904 р. у сім'ї наймитів. Закінчив Харківський Геодезичний інститут і аспірантуру при Харківському державному університеті за спеціальністю "Гідрогеологія". З 13 вересня 1937 р. Д.Й. Запісоцький був призначений директором Житомирського педагогічного інституту. Обіймав цю посаду лише 1 рік – до серпня 1938 р. Рішення партійної організації інституту від серпня 1938 р. був виключений із кандидатів у члени КП(б)У за "притуплення класової бдительності", за "антипартійне ставлення до розподілу кадрів" (студенти-випускники, рідні й близькі яких були репресовані, були направлені на роботу в пограничні райони області), за "розвал роботи в інституті". Невдовзі Дмитро Йосипович був звільнений із роботи. Як склалася його подальша доля – невідомо.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. 211-П, оп. 1, спр. 71, арк. 441; Ф. 124, оп. 1, спр. 202, арк. 158-159

Карагяур Микола Миколайович (1899 – ?) – доцент, викладач педагогіки Житомирського учительського інституту з 1935 р., завідувач сектору заочного відділення

Народився 1899 р. у селі Дивлет-Агач Аккерманського повіту Бессарабської губернії в багатодітній (він був одинадцятою дитиною в сім'ї) селянській родині. За національністю болгарин. З 1915 р. до 1918 р. навчався у Вінницькій учительській семінарії, де отримав звання народного вчителя. 1918 – 1919 рр. провів у рідному селі, на той час окупованому Румунією. У 1919-1920 рр. – безробітний, оскільки не прийняв присяги на вірність румунській владі. У 1920 р. М.М. Карагяура призивають до румунської армії, але він відмовився

від служби й опублікував у Кишинівській газеті "Призыв" статтю під псевдонімом Цветев, у якій різко засудив захоплення Бессарабії Румунією. Рятуючись від румунської поліції, у липні 1920 р. нелегально перейшов кордон і прибув до СРСР. Спочатку вчителював у місті Одеса, згодом закінчив аспірантуру і з вересня 1935 р. викладав педагогіку в Житомирському учительському інституті. 18 грудня 1937 р. був заарештований за "активну контрреволюційну" роботу серед студентів, за розповсюдження контрреволюційної літератури. 28 січня 1938 р. особливою нарадою при НКВС СРСР засуджений на 10 років виправно-трудова таборів. Безневинно засуджений М.М. Карагяур повністю відбув строк покарання. У 1959 р. він проживав у Черкасах. Як склалася його подальша доля – невідомо.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 4895, арк. 1-15, 39-40

Ковальський (Ковалевський) Степан Костянтинович (1876 – 1938 рр.) – старший викладач фізики Житомирського педагогічного інституту

Народився 1876 р. у Кременецькому повіті (колишня Польща) в родині лісничого. Мав вищу освіту. З 1904 по 1917 р. служив у царській армії, з 1907 до 1917 рр. – викладач кадетського корпусу. Після революції й до арешту – на педагогічній роботі. 10 травня 1938 р. С.К. Ковальський був заарештований як "учасник" контрреволюційної офіцерської повстанської організації. Рішенням трійки при Житомирському обласному управлінні НКВС був засуджений до вищої міри покарання – розстрілу.

10 січня 1957 р. рішенням військового трибуналу Прикарпатського військового округу реабілітований по смертю.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 5212.

Матківський Йосип Федорович (1897 – ?) – завідувач кафедри хімії

Народився в 1897 році в селі Горбулів (нині Ченяхівський район Житомирської області) у селянській родині [36]. У 1917 р. закінчив учительську семінарію, згодом – два факультети Житомирського ІНО – природничий і фізико-математичний факультет, а пізніше – аспірантуру. З 1917 до 1937 р. займався педагогічною діяльністю, яка почалася з посади вчителя в початковій школі в рідному селі (1917-1920 рр). З 1920 до 1928 року працює викладачем у школі міста Житомира. З 1928 до 1937 року – викладач Житомирського інституту учителів, завідувач кафедри хімії, у 1934 р. йому присвоєно звання доцента. Крім викладацької роботи, займався науково-дослідницькою. Коло його наукових інтересів – корисні копалини Волині. Відкрив промислове місцезнаходження топазів, дослідив запаси покладів будівельного каменю в Турчинці, Жежелеві Житомирської і Гнівані Вінницької області. Написав 8 наукових праць, з яких три були в списках Академії Наук як джерело вивчення геології СРСР. В інституті був секретарем секції наукових співробітників, членом місцевого. До арешту працював завідувачем навчальної частини інституту.

3 жовтня 1937 р. Й.Ф. Матківський був заарештований на підставі дописів і показань А.О. Дідківського, О.К. Ляшенка і В.О. Нагорного, які засвідчували, що він одружений із рідною сестрою бандита Соколовського, який діяв у 1918 – 1919 рр. у Потіївському районі. Крім цієї "вини", Йосип Федорович працюючи в інституті, буцімто проводив антирадянську націоналістичну агітацію (а в чому її суть, ніхто пояснити не зміг), мав зв'язок із "ворогами народу" – директором інституту О.С. Пантелєєвим, В.С. Омельченком та іншими.

Незважаючи на те, що ніяких доказів "вини" заарештованого не було, рішенням трійки при НКВС у Житомирській області 22 листопада 1937 р. (рівно через місяць після арешту) Й.Ф. Матківський був засуджений на 10 років позбавлення волі у виправно-трудова таборах без "пораження в правах".

У таборі Й.Ф. Матківський був одним із найдисциплінованіших. Працював не покладаючи рук, особливо в роки війни. За сумлінну й зразкову поведінку був нагороджений грамотою "За успіхи в раціоналізації і винахідливості", був премійований, керівництвом табору й політвідділу був представлений до скорочення терміну ув'язнення. Згідно з рішенням Особливої Наради при НКВС СРСР від 15 квітня 1944 року термін покарання Й.Ф. Матківського було скорочено на 1 рік. У 1946 р. він був звільнений із ув'язнення і повернувся до Житомира, де знову зайнявся педагогічною та науковою діяльністю. Пропрацював на викладацькій роботі в Червонопрапорному училищі зенітної артилерії, в школах № 1, № 32 м. Житомира. Протягом 1948-1949 рр. дав 29 інженерно-геологічних висновків про ґрунти під забудову промислових об'єктів міста. Брав участь у складанні посібника з математики для вчителів середніх шкіл. Але творчі плани й задуми викладача та вченого знову були зірвані. Він повторив долю свого попередника К.М. Табакмахера. 5 липня 1950 року він знову був заарештований повторно, йому інкримінували ті ж самі "злочини", за які він уже був засуджений у 1937 році (O tempora! O mores!). Рішенням Особливої Наради при МДБ СРСР Й.Ф. Матківський був висланий на поселення в Казахстан. Лише після смерті "вождя народів" Сталіна, у серпні 1956 року, Й.Ф. Матківський подав заяву на ім'я прокурора СРСР, у якій просив переглянути його справу й реабілітувати його. Справу Й.Ф. Матківського переглянув прокурор Житомирської області. Згідно з його протестом Президія Житомирського обласного суду постановила: "Карну справу проти Й.Ф. Матківського припинити, рішення Особливої наради при МДБ СРСР скасувати за відсутністю в діях заарештованого складу злочину". Після багатьох років поневірянь людині нарешті було повернено чесне ім'я. Як склалася подальша доля Й.Ф. Матківського – невідомо.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 5145.

Музика Антон Омелянович (1905 – 1938 рр.) – викладач хімії Житомирського учительського інституту

Народився в Коростишеві в родині каменотеса. Закінчив хімічний факультет Київського університету. Працював викладачем хімії, з 1936 р. очолював робітфак. У 1937 р. був виключений із комсомолу за "притуплення класової бдительності". 20 січня 1938 р. Антон Омелянович був заарештований як "учасник" націоналістичної контрреволюційної організації, яка нібито діяла в Коростишеві й складалася з 36 осіб, переважно вчителів. "Вина" А.О. Музики полягала і в тому, що викладав студентам хімію у вузьконаціоналістичному дусі і вважав, що Україна повинна виділитись у самостійну республіку. 10 травня 1938 р. А.О. Музика й усі інші "члени" цієї міфічної організації рішенням трійки при Житомирському УНКВС були засуджені до розстрілу. У червні 1957 р. А.О. Музика та всі "учасники" цієї справи були реабілітовані посмертно.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 5451.

Ненадкевич Євген Олександрович (1883 – 1966) – видатний український літературознавець, професор Волинського ІНО

Народився в 1883 р. у селі Довгалівці Кременецького повіту Волинської губернії в сім'ї сільського священика. У 1903 р. закінчив Волинську духовну семінарію та Петербурзьку духовну академію (1907 р.) магістрантом. З 1907 до 1909 р. викладав російську мову та літературу в Кременчуцькій 8-й комерційній школі. З 1909 до 1918 р. Євген Олександрович викладав словесність та історію літератури у Волинській духовній семінарії, одночасно у 8-х педагогічних класах жіночих гімназій – Марійської та Покрамович. З 1917 р. почав викладати українську мову та літературу. У 1918 р. Євген Олександрович був завідувачем і викладачем української мови та літератури на 3-х місячних літніх курсах для вчителів вищих початкових шкіл Волині. З 1919 р., тобто з моменту заснування, він викладач історії, української та всесвітньої літератури і української мови Волинського інституту народної освіти /ІНО/. З того ж таки 1919 р. Євген Олександрович – викладач української та всесвітньої літератури в Житомирській педагогічній школі.

У 1925 р. Євген Олександрович був переведений на посаду штатного викладача Волинського ІНО. Через рік, у 1926 р., став штатним професором II групи. Але недовго пропрацював Євген Олександрович на цій посаді. 17 вересня 1929 р. він був заарештований за звинуваченням у причетності до Спілки визволення України (СВУ).

У 1933 р. його звинувачують у буржуазно-націоналістичних помилках, допущених у наукових працях. Однак ученому не щастило і в 1934 р. Постановою Секретаріату ЦБСНР його було реабілітовано, хоча й відмовлено в роботі на Україні. Почався російський період його педагогічної та наукової діяльності.

Перед війною Євген Олександрович викладав західну літературу в Ленінградському, Пермському, Іванівському педінститутах. Напередодні і в роки війни читав курси української та білоруської літератури в Московському університеті, обласному педагогічному інституті, літературному й поліграфічному інститутах, викладав також російську мову й літературу в школах міста Подольська Московської області, де жив у 1936 – 1947 рр.

У 1941 р. ВАК затвердив Є.О. Ненадкевича доцентом, а в 1943 р. він нарешті захистив у Московському університеті ім. М.Ломоносова кандидатську дисертацію на тему "Два аспекти позитивного селянського героя в творчості Т. Шевченка". Після захисту дисертації був призначений на роботу в Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка, але за станом здоров'я був змушений залишитись у Москві. Лише в 1947 р. Євген Олександрович повернувся до Житомира. За станом здоров'я змушений був полишити педагогічну роботу і зосередив свої зусилля на науково-дослідницькій роботі.

Варто відзначити, що науковою роботою Євген Олександрович займався з перших днів роботи в Житомирському ІНО. Так, з 1925 р. він був організатором і керівником семінару, який займався вивченням життя й творчості Івана Франка, у 1926 р. організував літературний семінар для вчителів-словесників Житомирських трудових шкіл із вивчення творчості М. Коцюбинського, керував дворічним семінаром із вивчення творчості В.Винниченка, з 1928 р. був членом культурно-історичної секції Волинського наукового товариства. За період роботи у Волинському ІНО (1919 – 1929 рр.), Євген Олександрович написав і опублікував близько десятка різноманітних статей – "До характеристики творчості О. Кобилянської". Аналіз новели "Меланхолійний вальс" (1919 р.), у "Записках Волинського ІНО" друкує статті "Франко і проблеми читачівства", "Із студій над стилем Франкової і Стефаникової новели" (1926 – 1927 рр.), у харківському журналі "Червоний шлях" була опублікована стаття "Три великих постаті слов'янства: Міцкевич, Пушкін, Шевченко перед пам'ятником Петра I" (1929 р.).

Після війни наукові інтереси вченого зосереджуються на дослідженні творчості великого Кобзаря. Є.О. Ненадкевич був учасником IV-ої, VI-ої, VII-ої шевченківських конференцій, де виступав із ґрунтовними доповідями з творчості Т.Г. Шевченка. З-під його пера вийшли книги "Творчість Т.Г. Шевченка після заслання (1857 – 1858 рр.)" (1956 р.). Ця робота дістала високу оцінку в наукових літературних колах України. У 1959 р. вийшла нова праця Є.О. Ненадкевича – "З творчої лабораторії Т.Г. Шевченка. Редакційна робота над творами 1847 – 1858 рр.", яка отримала схвальні відгуки М.Т. Рильського, член-кореспондента АН УРСР Є.П. Кирилюка, директора Державного музею Т.Г.Шевченка, К.Т. Дорошенка, київського шевченкознавця П.Г. Приходька.

29 грудня 1962 р. Євгену Олександровичу виповнилося 80 років. 15 червня 1963 р. у Житомирському педагогічному інституті відбулося спільне засідання Житомирського обласного літературного об'єднання та кафедри української літератури педінституту, присвячене ювілейній даті – 80-річчю з дня народження Є.О. Ненадкевича і 50-річчю його педагогічної та наукової діяльності.

30 вересня 1966 р. Є.О. Ненадкевич відійшов у вічність. Але він залишив по собі вагомий науковий доробок – понад 50 друкованих праць, у яких знайшли відображення його широкі наукові інтереси.

Використано матеріали: ЦДАВОВУ. – Ф. 166, оп. 12, спр. 609, арк. 17; спр. 5293, арк. 4-11.

**Омельченко Василь Карпович (1905 – 1937 рр.) – лектор української та всесвітньої літератури
Житомирського учительського інституту з 1934 р.**

Народився в с. Стрільники М.-Дівицького повіту Чернігівської області в селянській родині. Закінчив Дніпропетровський інститут профосвіти. Виконував обов'язки доцента, викладав українську літературу в Житомирському учительському інституті. Був звинувачений як "учасник" контрреволюційної української націоналістичної організації, що нібито "діяла" в Житомирському інституті й "проводила" контрреволюційну роботу серед студентів. "Вина" В.К. Омельченка полягала в тому, що він рекомендував студентам вивчати твори В. Винниченка, О. Олеся, М. Вороного, заборонений історичний роман П. Куліша "Чорна рада", а також у тому, що мав чудову бібліотеку (215 томів книг), але в ній переважали твори українських письменників-"націоналістів". Ці "докази" стали підставою для арешту Василя Карповича 10 серпня 1937 р. Він був засуджений за статтями 54-10, 54-11 ЮСУРСР до вищої міри покарання – розстрілу.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 20160.

**Постоев Павло Григорович (1875– 1938 рр.) – викладач географії Волинського ІНО з 1919 р., завідувач
кафедри географії (1930 р)**

Народився 24 січня 1875 р. у с. Пекарі Полтавської губернії в сім'ї керуючого поміщицькою садибою (пізніше це йому також поставлять у провину). Спочатку закінчив духовну семінарію, а згодом – Харківський університет. Після його закінчення (1912 р.) працював викладачем у Коростишівській учительській семінарії, а через 2 роки з 1914 р. – у Житомирській учительській семінарії. Колишній кадет (у партії кадетів із 1905 р.), потім боротьбист. З перших днів радянської влади – завідувач Житомирського відділу народної освіти. У 1920 р. – активний член "Спілки вчителів-українців" (згодом її назвуть антирадянською "націоналістичною організацією), яка об'єднувала понад 60 вчителів. З 1930 р. П.Г. Постоев – завідувач кафедри економічної географії Житомирського ІНО. Він автор двох підручників із географії. 28 листопада 1937 р. П.Г. Постоев був заарештований – за звинуваченням у формуванні антирадянського підпілля на Волині і в "створенні" "Волинського" повстанського військово-національного комітету" в м. Житомирі. З 1936 р. і до дня арешту члени цього комітету нібито "проводили" антирадянську роботу й агітацію, "формували" повстанські загони з метою повалення радянської влади й створення самостійної української буржуазної держави під протекторатом Німеччини або в союзі з Польщею. Серед звинувачених, крім П.Г. Постоева, було 35 осіб, зокрема 13 учителів, 5 викладачів вищих навчальних закладів: Д.М. Джуринський і А.І. Пашинський – викладачі сільськогосподарського інституту, решта – працівники інших навчальних закладів.

Слідство в цій справі, незважаючи на кількість заарештованих (36 осіб), було блискавичним. Уже 10 травня 1938 р. колишньою трійкою при Житомирському облуправлінні НКВС усі учасники цієї неіснуючої організації були засуджені до вищої міри покарання – розстрілу. Через місяць, 10 червня 1938 р., у погожий літній день вирок було виконано. У 1957 р. справу було переглянуто, а і її учасників (36 осіб), у тому числі й П.Г. Постоева, реабілітовано посмертно.

Використано матеріали: ЦДАВОВУ. – Ф. 166, оп. 12, спр. 6162, арк. 4-5; ДАЖО. – Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 5451, арк. 25, 101, 314.

**Супрунович Антон Полікарпович (09.08.1900 – 06.01.1937) – викладач української літератури, секретар
місцевому Житомирському учительському інституту соціального виховання**

Народився в селі Камінь (нині Романівський район Житомирської області) в сім'ї сільського дядка, який мав чотири доньки та єдиного сина. Після закінчення духовної семінарії у 1930 р. успішно закінчив Житомирський ІНО і був залишений на посаді викладача української літератури. 17 грудня 1937 р. А.П. Супрунович був заарештований. Його "вина" полягала в тому, що походив із дяківської родини, закінчив духовну семінарію та був учнем відомого на Волині "націоналіста" П.Г. Постоева, а також у тому, що у своїх лекціях з української літератури значну увагу приділяв творчості "контрреволюціонера" Остапа Вишні. За ці "злочини" А.П. Супрунович рішенням трійки при Житомирському УНКВС 29 грудня (через два тижні після арешту) був засуджений до вищої міри покарання – розстрілу. Реабілітований посмертно 24 квітня 1989 р.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 20359.

**Сухан Іван Дмитрович (1895 – 1941) – викладач історії української мови Житомирського педагогічного
інституту**

Народився в селі Зубрівка Радомишльського повіту Київської губернії (нині Радомишльський район Житомирської області) в багатодітній селянській родині.

Вищу освіту отримав завдяки допомозі й підтримці з боку дядька Демченка Степана Денисовича. Спочатку вчився в реальному училищі у Львові, згодом вступив на філологічний факультет Львівського університету. В університеті провчився до 1917 р. Був виключений за неблагонадійність (захоплювався ідеями Прудона). Цього ж року разом із дядьком переїхав до Німеччини і вступив на філологічний факультет Берлінської академії наук, яку закінчив у 1921 р. У цьому ж році отримав візу в радянському консульстві в Берліні, нелегально перейшов кордон і повернувся додому. З 1921 до 1924 р. проживав у селі Кмитів Коростишівського району. Маючи вищу освіту, вільно володіючи іноземними мовами, з вересня 1924 р. до

1927 р., І.Д. Сухан. читав лекції для слухачів радянської партійної школи м. Житомира й одночасно з 1924 р. почав працювати в Житомирському інституті народної освіти. В інституті І.Д. Сухан. пропрацював сімнадцять років – до червня 1941 р. У перший день війни – 22 червня 1941 р. – він був заарештований і звинувачений за статтею 58, п. 10 ч. 1 КК СРСР (шпигунство). Головна його "провина" була в тому, що вчився в Німеччині, отже, німецький шпигун, "нелегально" перейшов радянсько-латвійський кордон, був "учасником" повстання проти радянської влади на Волині у складі військ Симона Петлюри.

Заарештований І.Д. Сухан у пред'явленому йому звинуваченні визнав лише той факт, що дійсно вчився в Берлінській академії наук і що перейшов кордон, щоб повернутися до рідного дому. У зв'язку з тим, що фашистські війська наближалися до Житомира, ув'язненого етапом було відправлено до в'язниці у м. Шахти Ростовської області, звідти його мали переправити до в'язниці в місто Томськ, але 24 листопада 1941 р., не витримавши тортур, він помер в ешелоні на станції Ілецк. Реабілітований посмертно.

Використано матеріали: ДАЖО. – Ф. Р-5013, оп. 2, спр. 4782-П.

Черв'як Корній Григорович (13.09.1894 – ?) – викладач історії революційного руху Волинського ІНО з 1919 р.

Народився 13 вересня 1894 р. у містечку Млинів Дубенського повіту на Волині в родині незаможного селянина. У 1909 р. закінчив 2-класну школу, а в 1913 р. закінчив педагогічні курси в Житомирі.

У 1913 – 1915 рр. Корній Григорович учителював в Житомирській 2-класній школі. У роки першої світової війни (1915 – 1917 рр.) служив нестроевим у Кавказькій армії. У роки революції працював у різних революційних організаціях, в роки громадянської війни повернувся до педагогічної діяльності й працював учителем у селі Молочки, згодом у містечку Райгородок Житомирського повіту. З 1919 до 1924 р. обіймав посаду завідувача відділу народної освіти, був головою учительської спілки робітників освіти, членом правління Волинської губернської спілки робітників освіти. З моменту організації Волинського інституту народної освіти став його студентом та одночасно викладачем (за браком кадрів) на кафедрі історії революційного руху та пролетарської революції. Покликанням Корнія Григоровича було краєзнавство, етнографія. Враховуючи бажання й клопотання Корнія Григоровича, керівництво ІНО та губнаросвіти направило його для продовження навчання в Петроградський інститут. У жовтні 1921 р. Корній Григорович став студентом цього вищого навчального закладу. З перших днів навчання він організував українську секцію етнографічного гуртка й був його керівником до 1926 р. Одночасно Корній Григорович відвідував засідання, виступав з доповідями в науковому товаристві дослідників української історії, літератури та мови при інституті. Невдовзі він став дійсним членом цього товариства, а з 1926 р. – членом Президії й виконував обов'язки секретаря. У 1925 р. Корній Григорович став аспірантом кафедри української культури. Одночасно він прослухав курс лекцій у Ленінградському університеті. У 1926 р. Корній Григорович брав участь у роботі наукового семінару під керівництвом професора Ленінградського університету Дмитра Зеленіна. Він виступав з доповідями "Старе й нове в побуті населення Овруччини", "Сільськогосподарський єврейський кооператив "Лугинок", "Колишня околична шляхта на Коростенщині". Д. Зеленін дав йому позитивний відгук і вважав, що з Корнія Григоровича вийде хороший учений-етнограф. Після закінчення навчання Корній Григорович повернувся на Україну й невдовзі (1930 р.) був призначений керівником групи організації мережі науково-дослідних музеїв, бібліотек, охорони пам'яток природи та культури Народного комісаріату освіти (НКО) УРСР. У березні 1931 р. К.Г. Черв'як був призначений директором Коростенського Поліського кривого музею. Очолюючи музей, Корній Григорович організовував наукові експедиції, які збирали в районах Житомирського Полісся предмети як матеріальної, так і духовної культури нашого народу, зокрема, знаряддя праці, предмети побуту, поліський фольклор, місцеві говори, діалекти, народні пісні, казки й перекази, легенди нашого краю, а також етнографічні матеріали. Унікальна колекція цього музею була втрачена в роки війни. Очоловав Коростенський Поліський музей Корній Григорович до кінця 1931 р. Згодом був переведений на роботу до Києва і призначений керівником відділу етнографії та одночасно науковим співробітником Українського науково-дослідного інституту матеріальної культури, з 20 квітня 1933 р. – Український науково-дослідний інститут історії культури. На цій посаді Корній Григорович продовжував свою подвижницьку роботу зі збереження історичних і культурних пам'яток нашого народу, зі збору етнографічних матеріалів в межах усієї України. Однак плідна праця вченого продовжувалася недовго. Чистки й репресії, які набирали обертів в Україні, не обминули й інституту Історії культури. Корній Григорович, як і десятки інших учених цього закладу, був репресований за безпідставними звинуваченнями й безвинно загинув у сталінських таборах Гулагу. Проте він навіки залишиться в нашій пам'яті як невтомний шукач і охоронець його духовних скарбів.

Використано матеріали: ЦДАВОВУ. – Ф. 166, оп. 12, спр. 8391, арк. 7-14.

Майя Лутай.